

СЕКЦІЯ 5 ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 338.48

Штогрин Г.С.*молодший науковий співробітник
Інституту економіки природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України*

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН

Стаття присвячена розгляду сучасного стану житлово-комунального господарства регіонів України. Проаналізовано рівень задоволення житлових потреб населення. Визначено основні тенденції та особливості розвитку, окреслено проблеми функціонування. Досліджено житловий фонд регіонів України та його стан.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, житловий фонд, квартира, населення, об'єднання співвласників.

Штогрин Г.С. АНАЛИЗ ТЕНДЕНЦИЙ РАЗВИТИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

Стаття посвящена рассмотрению современного состояния жилищно-коммунального хозяйства регионов Украины. Проанализирован уровень удовлетворения жилищных потребностей населения. Определены основные тенденции и особенности развития, очерчены проблемы функционирования. Исследован жилой фонд регионов Украины и его состояние.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, жилищный фонд, квартира, население, объединения совладельцев.

Shtogrun G.S. CASE STUDY DEVELOPMENT TRENDS OF HOUSING AND UTILITIES REGIONS OF UKRAINE: MODERN STATE

The article deals with the actual issues in the respect of housing and utility regions of Ukraine. The level meet the housing needs of the population. Prime trends are stated; development peculiarities are alleged, and functional matters are depicted. We need to analyze housing regions of Ukraine and its condition.

Keywords: housing and utilities sector, dwelling stock, apartment, population, condominium.

Постановка проблеми. Соціальна інфраструктура є одним із найбільш суттєвих секторів економіки, що динамічно розвивається та формує передумови до переходу країни до сталого розвитку. Підтримка економічного курсу держави на сталий розвиток соціальної сфери можливий перш за все за умови успішного розвитку її складової – житлово-комунальної. Її розвиток та ефективне функціонування відіграють суттєву роль у вирішенні великої кількості соціально-економічних проблем. Адже у розвитку житлово-комунального господарства нині назріло багато проблем. І всі вони потребують розв'язання. Житлово-комунальне господарство – це важлива складова процесу забезпечення житлово-побутових потреб населення. Динамічні процеси, що відбуваються в економіці України та її регіонах, визначають нові стратегічні тенденції в розвитку житлово-комунального господарства. А це, у свою чергу, вимагає постійного та систематичного дослідження її стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню соціальної інфраструктури присвячені праці багатьох учених. Так, В.М. Вакуленко, О.С. Ігнатенко, М.К. Орлатий досліджують питання розвитку соціально-побутової інфраструктури в сільській місцевості [1], В.А. Кавиршина, А.Т. Рибалка займаються вивченням питання обслуговування у багато-квартирних будинках [2], В.І. Куценко, Б.М. Данилишин – методологічними засадами аналізу та оцінки житлово-комунального господарства [3], П.Б. Левін досліджує економічний механізм функціонування соціальної інфраструктури регіонів України [4], О.М. Салій – аспекти функціонального призначення

соціальної сфери та вирішує питання її завдань [5] та ін. Проте ще не повною мірою висвітлені питання формування житлово-комунального господарства в умовах реформування економіки держави.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та визначення основних тенденцій розвитку та особливостей житлово-комунального господарства регіонів України пов'язаних з підвищенням якості житлово-комунальних послуг та рівня задоволення житлових потреб населення та окреслення проблем його функціонування.

Виклад основного матеріалу. Житлово-комунальне господарство (далі – ЖКГ) є багатовекторною галуззю міського господарства, яка забезпечує життєдіяльність міста, зокрема забезпечення населення, підприємств й організацій необхідними житлово-комунальними послугами. У складі житлово-комунального господарства виділяють житловий фонд, комунальні підприємства та споруди зовнішнього міського благоустрою.

Житлово-комунальне господарство є також важливою складовою соціальної інфраструктури України. Його основною метою є забезпечення житлово-побутових потреб населення. На його формування чинять суттєвий вплив такі фактори: стан забудови населених пунктів; густина населення (низька-переважання одноповерхової забудови; середня-переважання п'ятиповерхової будівлі; висока-переважання будинків у 9 і більше поверхів); демографічна ситуація; рівень доходів населення; рівень освіти (люди інтелектуальної праці до питання споживання послуг підходять більш ретельно).

На початок 2014 року в Україні із загальної площі житлового фонду 95% розміщені у житлових будинках [7]. На кінець 2014 р. на квартирному обліку перебувало 657,2 тис. сімей та однаків, із них мешканці гуртожитків становили 107,4 тис. (16,3%), молоді сім'ї – 68,1 тис. (10,4%). Із загальної кількості сімей та однаків, що перебували на квартирному обліку, 59,6% перебувають у загальній черзі, 28,8% користуються правом першочергового одержання житла та 11,6% користуються правом позачергового одержання житла. Із загальної кількості квартир (16,7 млн.) однокімнатні становили 19,3%, двокімнатні – 36,6%, трикімнатні – 32,7%, чотири і більше кімнат – 11,4%. Показник кількості збудованих квартир у 2014 р. вказує на те, що в Україні збудовано 2,5 тис. квартир на 1000 населення, тоді як у Білорусі – 8,9 квартири, а в Російській Федерації – 5. Проаналізувавши дані, ми виявили, що кількість збудованих квартир у 2014 р. щодо 2013 р. істотно знизилася, однокімнатних – на 13%, двокімнатних – на 14%, трикімнатних – на 13%, чотири і більше кімнат – на 9%. Станом на 1 січня 2015 р. житловий фонд країни становив 964,4 млн м² загальної площі, з якої 60,8% (586,4 млн м²) – у міських поселеннях, прослідковується тенденція зменшення житлового фонду як у цілому, так і міського та сільського житлового фонду.

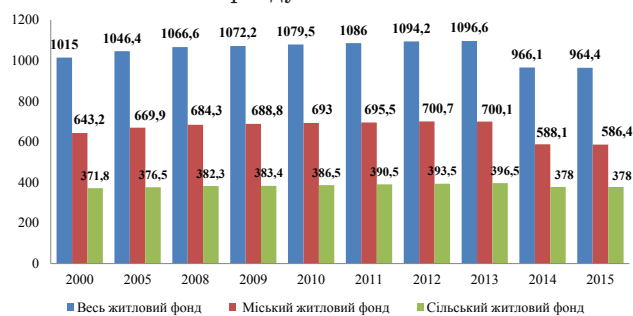


Рис. 1. Динаміка зміни обсягу житлового фонду в Україні

Зростає і забезпеченість населення житлом. Якщо у середньому в розрахунку на одного жителя у 1990 р. припадало 17,8 м² загальної площі, у 2000 р. – 21 м², то у 2015 р. – 22,4. Однак при цьому варто мати на увазі, що останнє пов'язано перш за все з процесом депопуляції, зменшенням загальної кількості жителів.

Незважаючи на зростання масштабів житлового будівництва, все ж значна частина населення не має власного житла та в експлуатації перебуває певна частка житла в аварійному стані. Так, на початок 2013 року в аварійному стані перебували 13716 житлових будинків, що становило 0,1% від загальної кількості всіх житлових будинків, загальна площа яких становила 1184,5 тис. м², в яких проживає 24,7 тис. постійних мешканців [6, с. 326]. Тому багато ресурсів потрібно спрямовувати на капітальний ремонт житлового фонду. Проте внаслідок вкрай недостатнього фінансування капітального ремонту житлового фонду зменшується загальна площа відремонтованих житлових приміщень. Так, якщо у 2005 р. на ці цілі було витрачено 238,5 млн грн та відремонтовано 4,8 млн м², що становило 0,4% від загальної площі, то вже у 2010 р. витрачено 200 млн грн та відремонтовано тільки 0,2% загальної площі (найбільшу частину з них становили приміщення, які перебували у комунальній власності). Найбільше старого та аварійного житла

в Дніпропетровській, Житомирській, Харківській, Одеській, Чернівецькій областях.

Таблиця 1

Структура житлових будинків за роками побудови у регіонах України, %

Регіон	У 1950-х роках	У 1960-х роках	У 1970-х роках	У 1980-х роках	Після 1991 р. і пізніше
Україна	25,1	24,1	16,2	10,8	7,4
АР Крим	20,4	26,8	18,6	12,6	9,5
Вінницька область	25,3	23,9	14,9	8,8	7,8
Волинська область	27,2	24,4	18,7	11,6	10,0
Дніпропетровська область	23,2	23,2	14,8	13,8	8,1
Донецька область	26,2	24,6	17,5	10,3	4,9
Житомирська область	25,6	23,9	15,9	10,0	7,2
Закарпатська область	20,0	19,9	18,4	15,2	13,3
Запорізька область	28,7	22,3	14,0	9,0	4,8
Івано-Франківська область	19,5	19,8	17,2	12,9	11,4
Київська область	23,2	23,2	16,4	13,5	12,7
Кіровоградська область	22,2	20,9	14,6	9,4	5,0
Луганська область	33,5	26,5	14,1	8,2	3,6
Львівська область	22,6	20,9	15,7	10,8	9,1
Миколаївська область	26,2	22,6	15,5	9,1	5,6
Одеська область	23,1	24,0	14,7	8,8	6,9
Полтавська область	25,7	23,1	15,7	12,0	7,9
Рівненська область	22,7	26,8	18,6	12,3	9,1
Сумська область	24,6	24,7	16,3	10,6	5,9
Тернопільська область	21,6	26,3	19,0	10,6	6,7
Харківська область	28,3	23,7	15,9	10,3	6,1
Херсонська область	24,0	27,7	17,6	10,8	7,7
Хмельницька область	25,5	27,7	16,6	9,2	5,9
Черкаська область	30,0	26,8	16,4	9,7	5,6
Чернівецька область	18,6	20,2	17,3	13,5	11,2
Чернігівська область	29,4	27,4	16,4	8,5	4,5
м. Київ	36,9	19,9	9,9	6,9	13,5
м. Севастополь	36,4	21,6	9,7	8,1	9,5

На 1 січня 2012 р. міські поселення та сільська місцевість
Джерело: [7, с. 362]

Матеріали досліджень свідчать про те, що у структурі сукупних витрат на забезпечення потреби в житлі лише 5% використовується на будівництво, а 95% – на обслуговування та експлуатацію житла [2, с. 78]. Як наслідок, обслуговування житлового фонду набуло дискретного характеру, суть якого полягає в тому, що виконуються локальні роботи, поточний ремонт в

місяцях виникнення аварій та несправностей. Потреби у капітальному ремонті задовольняються менше ніж на 15%, що у свою чергу прискорює процес старіння житлового фонду, зумовлює погіршення технічного стану, підвищує ступінь зносу житла.

За матеріалами досліджень аналітичного центру асоціації міст України, нині в державі налічується 25,5 тисячі будинків, побудованих за проектами перших масових серій великопанельних, блочних і цегляних будинків, загальною площею 72 млн м², тобто 23% міського житлового фонду потребує відновлення шляхом реконструкції і модернізації [7]. У багатьох регіонах експлуатується житло, вік якого становить понад півстоліття. Так, у Черкаській, Харківській, Запорізькій, Миколаївській областях близько 30% складають житлові будинки, побудовані у 1950-х роках і раніше. По 18-20% такого житла припадає на Закарпатську, Івано-Франківську області. Найбільш оновленого житла у столиці. На його частку припадає 13,5% (таблиця 1).

На кінець 2014 р. на квартирному обліку перебували 657,2 тис. сімей та однаків, із них мешканці гуртожитків становили 107,4 тис. (16,3%), молоді сім'ї – 68,1 тис. (10,4%). Із загальної кількості сімей та однаків, що перебували на квартирному обліку, 59,6% перебувають у загальній черзі, 28,8% користуються правом першочергового отримання житла та 11,6% користуються правом позачергового отримання житла.

У 2014 р. отримали житло та поліпшили свої житлові умови 3 тис. сімей та однаків, з них 23,3% скористалися правом позачергового отримання житла, 28,4% – правом першочергового отримання житла, 48,3% отримали житло, перебуваючи у загальній черзі (рис. 2).



Рис. 2. Квартирна черга та поліпшення житлових умов населення, тис.

Це обумовлено недостатнім обсягом житлового будівництва. Для порівняння, згідно зі стандартом мінімальних житлових умов, розроблених ООН, на кожного мешканця має припадати не менше, ніж 30 м² загальної площі, а кількість кімнат у квартирі має визначатися з розрахунком: одна кімната на одного мешканця, плюю одна кімната загалом на сім'ю. Зокрема, у США на одного жителя припадає понад 65 м², у Франції – понад 40 м², у Фінляндії близько 33 м². В Україні для кожного населеного пункту встановлюються свої норми забезпечення житлом. На квартирний облік ставлять громадян, які забезпечені житловою площею нижче рівня (як відомо, санітарна норма в Україні становить 13,65 м²).

Варто зазначити, що впродовж багатьох років ведеться реформування житлово-комунального господарства. Цьому сприяє прийнятий у 2001 році Закон України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку». Створення подібних об'єднань

дозволяє: здійснювати контроль за використанням ресурсів, що виділяються на технічне обслуговування та експлуатацію будинку і прилеглої території; забезпечувати виконання встановлених жителями будинку внутрішніх правил проживання та утримання будинку і прилеглої території; заключати без посередників договори на утримання, експлуатацію та ремонт будинку; спільно захищати інтереси співвласників; більш чітко організовувати обслуговування будинку та відстоювати законні вимоги до постачальників послуг, стимулювати ресурсозбереження.

Намагання держави об'єднати власників житла у товариства власників з одночасним взяттям на себе всієї відповідальності за утримання житла не дало позитивних результатів та затягується в часі. Це пояснюється, перш за все тим, що основним джерелом фінансування стали квартирна плата та компенсації з бюджету для пільгових категорій населення. А цих коштів, як правило, не вистачає. Станом на 1 березня 2012 року в державі функціонувало 12 386 ОСББ, тобто 15,2% від кількості будинків, у тому числі більше 350 об'єднань створено протягом поточного року. Якщо врахувати, що за 9 років з моменту прийняття даного закону утворилося лише 15% таких товариств, то за таких темпів 100% функціонування їх вдасться досягти через 60 років [8].

Висновки. Житлово-комунальне господарство переживає системну кризу, для якої характерним є: невідповідністю відносин у сфері житлово-комунального господарства змінам в економіці держави та відсутністю її інтегрованості в систему ринкової економіки; недостатньою кількістю житла з одного боку і значною потребою населення в ньому з іншого боку; неналежним ставленням власників і користувачів до свого житла, що призводить до його швидкого фізичного та морального зношення; невідповідністю існуючої житлово-комунальної інфраструктури напрямкам і темпам житлового будівництва. Стабільне функціонування житлово-комунального господарства регіону потребує вивчення особливостей та основних проблем, визначення стратегічних напрямів його розвитку, пов'язаних з підвищенням якості житлово-комунальних послуг та рівня задоволення житлових потреб населення.

Таким чином, сфера житлово-комунального господарства потребує надалі постійного вдосконалення системи управління, що створювала б умови для сталого розвитку держави, зміцнення її фінансово-економічної та матеріально-технічної бази, підвищення рівня та якості життя населення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Орлатий М.К. Розвиток галузей соціально-побутового призначення в сільській місцевості / [Орлатий М.К., Вакуленко В.М., Ігнатенко О.С. та ін.]; за ред. М.К. Орлатого. – К.: УАДУ, 2003. – 75 с.
2. Рыбалка А.Т. Содержание и обслуживание многоквартирных домов в свете реформирования городского хозяйства / А.Т. Рыбалка, В.А. Кавыршина // Экономика промышленности. – 2007. – № 2 (37). – С. 78-85.
3. Куценко В.І. Розвиток соціальної сфери в умовах формування ринкових відносин (питання теорії і практики) / Куценко В.І. // НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / Б.М. Данилишин (ред.). – К.: РВПС України НАН України, 2007. – 100 с.
4. Левін П.Б. Економічний механізм соціальної інфраструктури: стан і перспективи розвитку: [моногр.] / П.Б. Левін. – К.: Ін-т демографії та соц. досліджень НАН України, 2008. – 313 с.
5. Салій О.М. Функціональне призначення та основні завдання соціальної інфраструктури / О.М. Салій // Наука і економіка. – 2010. – № 2. – С. 215-218.

6. Житловий фонд у 2012 році: [стат. зб.]. – К.: Держкомстат України, 2011. – 369 с.
7. Житловий фонд у 2014 році: [стат. зб.]. – К.: Держкомстат України, 2015. – 386 с.
8. За матеріалами асоціації міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/news/chi-vidbuvayutsya-reformi-v-zhitlovo-komunalnii-galuzi-chi-varto-chehati-pokrashchennya-zhittya>.

УДК 330.341:504.06:502.33

Яциковський Б.І.

*заступник голови Державної комісії України
по запасах корисних копалин з економічного розвитку
та міжнародної діяльності*

Голубка С.М.

*доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів і кредиту
Університету банківської справи*

НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК: ДИСКУРС ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ І СУПЕРЕЧНОСТІ

У статті розкрито сутність та основні складові навколишнього середовища з погляду еволюції його формування і трансформації в ноосферний тип. Виявлено, що використання природного ресурсу з формуванням соціосфери призвело до виникнення інших типів сфер – техно-, ноо-, інфо-, які в майбутньому можуть трансформуватись у техносціо- і космосфери. Визначено модерни економічного розвитку глобального і національного масштабів у взаємозв'язку з тенденціями природоохоронної діяльності. Охарактеризовано основні зрізи взаємного впливу ресурсу навколишнього середовища і процесів економічного розвитку – формування економіки природокористування та охорони навколишнього середовища, інституціоналізація принципів сталого розвитку, детермінації потенціалом природних ресурсів структури економіки, динаміки економічного розвитку, зміни географічного простору, здійснення екологічних інновацій, формування соціогуманітарного простору. Обґрунтовано пріоритети економічного розвитку України з формуванням цілісного ноосферного простору, що забезпечує синергізм найбільш конкурентних складових ресурсного потенціалу – природних і людських ресурсів.

Ключові слова: навколишнє середовище, природні ресурси, економічний розвиток, ноосфера, техносціосфера, сталий розвиток.

Яциковський Б.И., Голубка С.М. ОКРУЖАЮЩАЯ СРЕДА И ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ: ДИСКУРС ВЗАИМОЗАВИСИМОСТИ И ПРОТИВОРЕЧИЯ

В статье раскрыты сущность и основные элементы окружающей среды с точки зрения эволюции ее формирования и трансформации в ноосферный тип. Выявлено, что использование природного ресурса с формированием социосферы привело к появлению других типов сфер – техно-, ноо-, инфо-, которые в будущем могут трансформироваться в техносцио- и космосферы. Определены модерни экономического развития глобального и национального масштабов во взаимосвязи с тенденциями природоохранительной деятельности. Охарактеризованы основные срезы взаимного влияния ресурса окружающей среды и процессов экономического развития – формирование экономики природопользования и охраны окружающей среды, институционализация принципов устойчивого развития, детерминации потенциалом природных ресурсов структуры экономики, динамики экономического развития, изменения географического пространства, осуществление экологических инноваций, формирование социогуманитарного пространства. Обоснованы приоритеты экономического развития Украины с формированием целостного ноосферного пространства, обеспечивающего синергизм наиболее конкурентных составляющих ресурсного потенциала – природных и человеческих ресурсов.

Ключевые слова: окружающая среда, природные ресурсы, экономическое развитие, ноосфера, техносциосфера, устойчивое развитие.

Yatsykovskyy B.I., Holubka S.M. ENVIRONMENT AND ECONOMIC DEVELOPMENT: DISCOURSE INTERDEPENDENCIES AND CONTRADICTIONS

The essence and the main elements of the environment in terms of evolution of its creation and transformation into the noosphere type were disclosed. Discovered that using of natural resources with the formation of sociosphere led to the emergence other sphere types – techno-, noo-, info-, which in the future could transform into tehno-social- and kosmosphere. The moderns of economic development in global and national scales in correlation with trends environmental activities were defined. The main sections of the mutual influence of environment resources and economic development were described – forming of environmental economics and environmental protection, institutionalization of principles of sustainable development, determination of natural resources potential of the economic structure, dynamics of economic development, changes in the geographical space, implementation of environmental innovations, forming socio-humanitarian space. Ukraine's priorities in economic developing with the formation of noosphere holistic space ensuring the most competitive synergism of resource potential components (natural and human resources) were justified.

Keywords: environmental, natural resources, economic development, noosphere, tehno-social sphere, sustainable development.

Постановка проблеми. Взаємодія людини з природою у процесі господарювання все більше набуває актуальності. Дослідники по-різному окреслюють проблемність використання природного потенціалу, часто вказуючи на загрозу вичерпності стратегічно важливих

ресурсів. Показово, що світова економічна система продовжує базуватися на використанні природних ресурсів, а країни, які ними володіють, детермінують глобальну ситуацію, хоча це і ставить їхні економіки в значну залежність від попиту на часто вичерпні ресурси. Розви-